

Економіка, юриспруденція, політика, публічне адміністрування

Стренадко Віталіна Русланівна

Державний біотехнологічний університет

+380990982138, vitalinastrenadkoo@gmail.com

Чеботар Євгеній Вікторович

Державний біотехнологічний університет

+380964195766, Chebotarjenac3@gmail.com

Науковий керівник: Малій Олена Григорівна, кандидат економічних наук, доцент,

Державний біотехнологічний університет

+380975284778, elen3307@gmail.com

ОЦІНКА БІЗНЕСУ ПОЗИЧАЛЬНИКА ЯК ЗАСІБ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ

Стаття присвячена проблемам управління кредитним ризиком. Зростання обсягів прострочення платежів за наданими кредитами обумовлює актуальність дослідження питань оцінки позичальників, при управлінні ризиками кредитної діяльності. Нині, в умовах кризи, банкам важливо створювати власну систему оцінки позичальника, що забезпечує вимірювання, моніторинг, контроль і пом'якшення кредитного ризику. Обрані банком методики мають максимально враховувати індивідуальні особливості та втілювати диференційований підхід до оцінки клієнта, що дозволить мінімізувати ризик кредитної заборгованості. Ключові слова: кредитний ризик, кредит, кредитоспроможність, кредитор, позичальник, управління кредитним ризиком.

Ризик притаманний банківській діяльності і готовність банків брати на себе ризики під час здійснення кредитних, валютних операцій, фінансування інноваційних проектів є основою їх розвитку.

Основний ризик, з яким банки найчастіше зіштовхуються в процесі своєї діяльності є кредитний ризик. Кредитні операції є ключовим елементом, який

визначає зміст банківського функціонування і особливу увагу банкам доводиться приділити аналізу та пошуку методів мінімізації саме кредитного ризику.

Зростання обсягів прострочення платежів за наданими кредитами, збільшення частки негативно класифікованих кредитів, відсутність належних джерел залучення стабільних банківських ресурсів актуалізує питання управління ризиками при здійсненні кредитної діяльності.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблематиці управління кредитним ризиком приділяється достатньо уваги як в міжнародній, так і вітчизняній банківській теорії та практиці. У числі таких дослідників необхідно зазначити наукові роботи та практичні дослідження В. Вітлінського, О. Дзюблюка, Т. Косової, О. Лаврушина, А. Мороза, В. Міщенко, Л. Примостки, О. Пернарівського, Л. Прийдун, І. Шубенка, А. Ольшаного, К. Лі, А. Бернстайна, Т. Дж. Долана, Дж. К. Ван Хорна, В. Лексіса, М. Льюїса, С. Хьюза, Б. Едварда, П. Роуза, В. Севрука, Дж. Синки та багатьох інших. В працях зазначених вчених досліджуються методи оцінювання банківських ризиків, питання управління кредитним ризиком тощо. Водночас, незважаючи на глибину напрацювань, питання пошуку методів оцінки кредитного ризику на рівні окремого позичальника як засобу його мінімізації потребують вдосконалення.

Метою статті є дослідити чинники, які сприяють появі кредитних ризиків, а також проаналізувати методики оцінювання кредитного ризику на рівні позичальника.

Управління кредитним ризиком є суттєвим для визначення попереджувальних ознак вразливості банку. Базельський комітет із банківського нагляду BCBS визначає кредитний ризик як потенційну можливість невиконання позичальником або контрагентом банку своїх зобов'язань відповідно до погоджених умов [8].

Війна призвела до реалізації значних загроз для макроекономічної та фінансової стабільності. Станом на 1 вересня 2022 року частка позик, що не працюють, збільшилась та сягала близько 35% [4].

Через російську агресію, в підприємств бізнесу фінансовий запас міцності закінчується, що може призвести до ще більшого сплеску неплатежів за кредитами. Насамперед, це стосується корпоративних позичальників, частка яких у загальному кредитному портфелі банків сягає 74% [4].

Також, більшість ресурсної бази банків на сьогодні становлять кошти до запитання. Тобто це гроші, які клієнти можуть вилучити будь-якої миті, що також ускладнює для банків планування своїх активних (кредитних) операцій.

Управління кредитним ризиком рекомендують здійснювати на двох рівнях, відповідно до причин його виникнення — на рівні кожного окремого позичальника та на рівні кредитного портфеля в цілому.

Основними причинами виникнення кредитного ризику на рівні окремого позичальника є нездатність позичальника до створення адекватного грошового потоку, ризик ліквідності застави, моральні та етичні характеристики позичальника [7]. До чинників, які збільшують ризик кредитного портфеля банку, належать - надмірна концентрація, надмірна диверсифікація, структура портфеля, якщо він сформований лише з урахуванням потреб клієнтів, рівень кваліфікації персоналу банку.

Методи управління кредитним ризиком на рівні окремого позичальника включають: оцінку кредитоспроможності позичальника [3]; аналіз та оцінку кредиту; структурування позики; документування кредитних операцій; контроль за наданим кредитом та станом застави.

Кількісна оцінка кредитного ризику окремого позичальника проводиться в процесі розгляду кредитної заявки позичальника, на протязі моніторингу кредитної операції, а також в процесі розгляду необхідності і можливості зміни умов кредитування.

Склад кількісної оцінки кредитного ризику індивідуального позичальника складається з визначення його кредитоспроможності. Процес визначення кредитоспроможності складається з оцінки ймовірності виконання позичальником умов кредитного договору [2].

Банк, маючи систему класифікації позичальників застосовує її на момент прийняття рішення щодо надання кредитів. Після надання кредиту клас позичальника оновлюється на основі нової фінансової інформації.

Під час оцінки кредитного ризику банк враховує усю наявну інформацію про боржника, у тому числі: інформацію щодо зловживань і шахрайства; репутацію боржника; якість менеджменту; відносини боржника з іншими банками, а також його

кредитну історію.

В оцінках кредитного ризику насамперед мають бути враховані ті фактори, що пов'язані з діяльністю позичальника, до яких належать: якість фінансового стану позичальника; рівень забезпеченості та якість забезпечення за кредитом; вид та якість продукції позичальника; показники комерційної ефективності проекту, що кредитується, тощо.

Кредитор вивчає усю інформацію, необхідну для здійснення адекватної оцінки кредитного ризику, у тому числі достовірну фінансову звітність боржника; схильність боржника до діяльності в нових, високоризикових сферах діяльності.

Враховує прогноз макро- та мікроекономічних факторів, ринкових умов, що впливають на майбутні умови діяльності боржника та можуть погіршити його здатність виконувати свої зобов'язання, зокрема, очікувані: підвищення процентних ставок, збільшення рівня безробіття, зміни в правовому, економічному або технологічному середовищі функціонування боржника, зниження попиту на товари або послуги [5, 6].

Кредитор також самостійно встановлює оптимальні, економічно обґрунтовані значення показників оцінки фінансового стану боржника.

Банк визначає показник ризику кредитної заборгованості підприємства в межах встановленого діапазону, з урахуванням всієї сукупності факторів, що впливають на ймовірність повного погашення такої заборгованості, а саме: динаміки фактичних значень інтегрального показника, коефіцієнта покриття боргу, оцінки якості менеджменту позичальника – юридичної особи, стану ринків збуту продукції, наявності бізнес-планів, визначених рейтингів позичальника – юридичної особи, інших подій та обставин, що можуть вплинути на своєчасність і повноту погашення боргу.

При визначенні кредитного ризику важливим є правильно сформулювати систему критеріїв, які можуть свідчити про виникнення проблемної заборгованості, щоб вона була достатньо репрезентативною, надавала можливість отримання достовірного результату, а процес оцінки при розрахунку показника ризику не був трудомістким.

Присвоєння позичальнику категорії і визначення рівня ризику дають можливість банку групувати надані кредити в класи ризику і здійснювати моніторинг кредитних

ризиків на рівні портфеля кредитів.

В процесі оцінювання позичальника менеджмент банку повинен брати до уваги, що така оцінка має певні особливості.

Очевидно, що в основі оцінки ризику на рівні окремого позичальника лежить визначення його кредитного рейтингу, проте вітчизняні напрацювання в даному питанні не дають змоги об'єктивно встановити зв'язок між ним та величиною індивідуального кредитного ризику, адже необхідно не лише встановити рейтинг і присвоїти відповідний клас позичальнику, а й визначити можливість його зміни в майбутньому [9].

Тому пропонується доповнювати наявну систему коефіцієнтів динамічними показниками, що дасть змогу прогнозувати фінансовий стан позичальника. Проте такі припущення справедливі лише за стабільного розвитку економіки, в кризових ситуаціях вони втрачають свою актуальність.

Так, для аналізу застосовуються методи і моделі статистики та теорії ймовірності (модель прогнозного аналізу кредитоспроможності (множинний дискримінаційний аналіз (моделі Альтмана, Чессера, Кадикова, Федотової, Сайфуліної), системи показників (система Бівера), класифікаційні та регресійні дерева, методики аналізу грошового потоку, за якими здійснюється групування позичальників у відповідності до можливості їх банкрутства), однак, дані методи побудовані на оцінці показників, які залишились в минулому, не враховують нефінансову інформацію і вплив зовнішніх ризиків, особливо політичних.

Комбіновані методи (правила 6 С, оціночні системи показників PARTS, CAMPARI, MEMO RISK, PARSEL, 4 FC) поєднують кілька методів – до прикладу, експертний із розрахунком фінансових коефіцієнтів. Вони надають можливість банку врахувати обрані параметри ризику, відповідно до завдань його кредитної політики. Їх недоліками є приділення значної уваги кількісним чинникам та підвищена чутливість до вхідних даних, які закладені в основу основних кількісних показників моделі [1].

Таким чином, оцінка бізнесу позичальника в великій мірі залежить від кваліфікації і досіду кредитного менеджера, зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування позичальника, непередбачуваних факторів впливу. Тому

перевагу слід віддавати не статистичним прийомам, а неформалізованим методам – методам інтелектуального аналізу (попередні переговори з потенційним позичальником, відвідування підприємства, аналіз загального стану галузі, в якій працює позичальник).

Нині, в умовах кризи, банкам важливо створювати власну комплексну систему оцінки позичальника, яка базується на методах інтелектуального аналізу, що забезпечить виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль і пом'якшення кредитного ризику як на індивідуальній, так і на портфельній основі. Обрані банком методики мають максимально враховувати індивідуальні особливості та втілювати диференційований підхід до оцінки окремого позичальника, що дозволить мінімізувати кредитний ризик і забезпечить відповідний рівень якості кредитного портфеля.

Джерела

1. Дзюблюк О.В., Прийдун Л.М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. 295 с.
2. Малій О.Г. Аналіз сучасної системи кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки, 2018. Випуск 191. С. 285-297.
3. Малій О.Г. Використання багатофакторного дискримінантного аналізу в процесі оцінювання кредитоспроможності. *Вісник ХНТУСГ: Економічні науки*. Харків: ХНТУСГ, 2017. Вип.185. С.259-268.
4. Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Постанова Правління НБУ “Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями” від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#n33>.
6. Постанова Правління НБУ “Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах” від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>.
7. Ставерська Т.О., Жилякова О.В. Аналіз сутності дефініції «антикризова стратегія» та її роль в процесі антикризового управління підприємством. *Scientific Journal «ScienceRise»*, 2016. №12/1(29). С.14-17.
8. Cai, R., Zhang, M. (2017). How Does Credit Risk Influence Liquidity Risk? Evidence from Ukrainian

Banks. Visnyk of the National Bank of Ukraine, 241, 21-33.
URL: <https://doi.org/10.26531/vnbu2017.241.021>.

9. Krasnobaev V., Zub M., Kuznetsova T., Perevozova I., Maliy O. Mathematical Model of the Process of Tabular's Implementation of the Operation Algebraic Multiplication in the Residues Class. 2019 International Conference on Information and Telecommunication Technologies and Radio Electronics (UkrMiCo), 2019. Pp. 1-6.